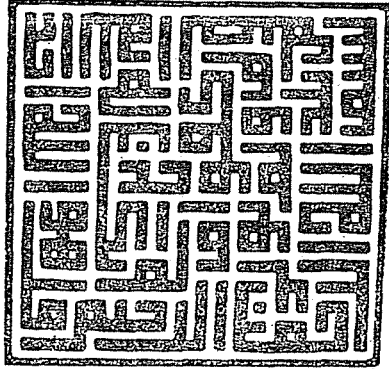

5

20 OCAK 1988

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYÂT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

5. Sayı

İmlâ Usûlü

ve

es-Sem'ânî'nin "Edebu'l-İmlâ" ve l-İstimlâ"

Abdullah Aydınlı

İmlâ, hadis alma usûllerinin en üstünü sayılır (1). *Şeyhin tâlibe hadis* yazdırması şeklinde târif edilebilir. Bu durumda *şeyh* (hoca) *muḥlî*, *talib* (talebe) *mustemlî* ismini alır. *Muḥlinin* söylediklerini hazır olan cemâate yüksek sesle nakleden, tekrarlayan şahsa da *mustemlî* denmektedir.

İmlâ, asr-ı saâdettenberi görülen bir usûldür. İnen âyetlerin vahiy kâtiblerine yazdırılmaları ve, kendilerine *hadis* yazma müsâadesi verilen bir kısım *aşhâbın* huzûr-ı risâlet penâhîde *hadis* yazmaları ilk örnekleri teşkil ederler (2). Burada, Hz. Peygamber (s. a.s.) tarafından *imlâ* edilip devlet ve kabile başkanlarına gönderilen dîne dâvet mektublarını da zikr edebiliriz (3). Müteakib *ashâb* ve *tâbiün* devirlerinde, diğer konular meyânında *hadis* neşri ve öğretimi için *imlâ* hâdiselerine bolca rastlanır. Nihayet öyle olur ki *imlâ* yolu ile hâdis alma, *hadis* öğretim ve öğrenimin vazgeçilmez unsurları arasına girer. Hatta yalnız bu yolla *hadis* almayı âdet edinenler de görülür (4). Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe ise öyle der: "20 bin *hadisi imlâ* yoluyla yazmayan sâhib-i hadis sayılmaz" (5).

İmlâya verilen bu önemle *imlâ meclislerine* rağbet zamanla artmıştı. Ca'fer ibn Durustevayh şöyle anlatır: "Yer bulamama endişesiyle Alî İbnu'l-Medînf'nin yarın ki meclisi için bugünün ikindisinden yerimizi alırdık. Hatta bir gün, kalktığında yerini kaybetmemesi için *taylesânınâ* (sırtına attığı, altına serdiği şalına) bevleden bir adam görmüştüm" (6). Konuyla ilgili eserlerde binlerce, onbinlerce kişi huzûrunda akdedilen *imlâ meclislerine* işâret edilir.

1. Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tedkikler. Prof. M. Tayyib Okıç, İst. 1959, s. 94.

2. Mecâlisu'l-Hadis ve Âdâbu Rivâyetih, Dr. Muhammed 'Accâc el-Hatîb, Advâ'u's-Şer'ia (Mecelletun), er-Riyâd, aded: 4, C. ûlâ 1393, s. 177.

3. Bkz. Bazı Hadis Meseleleri, s. 95, 124 vd.

4. Edebu'l-İmlâ ve l-İstimlâ', es-Sem'ânî, Leiden, 1952, s. 11.

5. a.g.e.

6. a.g.e./s. 112-113.

Âsım ibn Ali ibn Âsım'ın *imlâ meclisinde* 120 bin (1), Ebû Muslim el-Keccî'nin meclisinde 40 bin (2), Bağdâd'a gelişinde taşkın sevgi gösterileri ile karşılanan Ebû Bekr Ca'fer ibn Muhammed el-Firyâbi'ninkinde ise 30 bin kişi kadar (3) bulunduğu nakledilir.

Herhalde bu meclislere gösterilen bu rağbetle bazı halifeler, hayatlarında tatmak istedikleri en mûtena hazzın böyle bir meclis akdedebilmek olduğunu söylemişlerdir. Bu halifelere el-Mansûr, Hârûnu'r-Reşid ve el-Me'mûn'un isimlerini burada kaydedebiliriz (4).

Şa'sa'alı dönemler geçiren *imlâ meclisleri* giderek dinleyenler yönünden olduğu gibi *istimlâ* edenler yönünden de seyrekleşir. es-Sem'ânî, Ebu'l-Fadl ibn Yusuf'un *imlâ meclisi* bittiğinde, hazır bulunanları yazmak için bir hokkâ arandığı halde bulunamadığını nakleder (5).

İmlâ mevzûuna çoğu *hadis usûlü* kitaplarında bablar tahsis edildiği gibi müstakil kitaplar da hasredilmiştir. Bu konuda müstakil kitab olarak, özet tercemesini takdîm sadedinde olduğumuz Edebu'l-İmlâ' ve'l-İstimlâ' adlı eser büyük bir ehemmiyeti haizdir. Ebû Sa'd Abdülkerim ibn Muhammed es-Sem'ânî'nin (v. 562/1166) bu değerli eserini merhûm hocamız Prof.Dr. Muhammed Tayyib Okıç, Türkçe kaleme alınmış *hâdis usulü* kitablarının şimdilik tek muhalled eseri Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler (İst. 1959, Osman Yalçın Matbaası, VII+252 s). adlı kitabında tanıtmıştı (s. 95-99). Merhûmun, *imlâ* (6) ve *emâlî* sistemleri (7) hakkında verdiği mâlûmât hâlâ tazeliğini muafaza etmektedir.

es-Sem'ânî bu eserini, İsbahân, Bağdâd, Belh, Curcân, Dimeşk, Serahs, Merv, Nisâbü'r, Vâsit, Herât ve Hemezan başta olmak üzere 80'i aşkın beldeyi gezerek derlediği bilgilerle meydana getirmiştir. Yazma "tek nüsha halinde bulunan eseri (8) Max Weisweiller; giriş, eser ve yazmaları, kitabın muhtevasının Almanca hülâsası ile neşretmişti (9). Biz burada müellifin, serdettiği görüşleri te'yid maksadıyla zikrettiği rivâyetleri hafzetmek suretiyle eserin özet tercümesini, Türk okuyuculara faydalı olur düşüncesiyle takdîm ediyoruz:

1. a.g.e.; . 16-17.

2. a.g.e., s. 96.

3. a.g.e., s. 17-18.

4. a.g., s. 19-21.

5. a.g.e., s. 18.

6. Bazı Hadis Meseleleri, s. 94-99.

7. a.g.e., s. 102-104.

8. Millet-Kütüphanesi, Feyzullah Efendi Bölümü, No: 1557.

9. Die Methodik Des Diktagolles (Adab al-İmla wa'l-İstimlâ') von Abd-Al-Karim ibn Muhammed as-Sam'ânî, Herausgegeben von Max Weisweiller, Leiden, E.J. Brill, 51 + 190 s.

Edebu'l-İmlâ' ve'l-İstimlâ' (Özet Tercüme)

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a, salât O'nun elçisi Hz. Muhammed'e, temiz *ehl-i beytine* ve yüce *ashâbımadır*

Allah kendisinden ve geçmişlerinden razı olsun, Efendimiz (Abdu'l-Kerim es-Sem'ânî) dedi ki:

İmdi; Allah seni korusun ve muhafaza etsin, kardeşim, sen benden *imlâ* ve *istimlânın-âdâbını*, *mümlî* ve *müstemlînin*, yüce ahlâkla ahlâklanmak ve *nebevî sünnetlere* uymak hususunda muhtâc oldukları şeyleri sordun ve bunun kısa olmasını şart koştun. Çünkü himmetler noksanlaşmış, *hadis* büyükleri ortadan kaybolmuş, istekler de gevşemiştir. Bunun üzerine (s.y.o.)* Allah'a istihâre edip bunun cem'ine başladım. Mutlaka lüzumlu olan ve, ileri görüşlü hadiscinin, zeki talebenin müstağnî kalamayacağı; âdâb-ı muâşeretî ve bunları halvet ve meclisler de kullanmayı bilmek isteyen diğer insanların ihtiyaç duyacağı şeyleri zikretmekle yetindim... Allah'dan bizi ve seni ilimle menfaatlandırmasını ve çalışmamızı kendi rızasına uygun kılmasını dilerim. Muhakkak başarıya ulaştıran O'dur.. Allah seni muvaffak etsin, bil ki *hadis ilmi*, (s.y.o.) Allah'ın Kitabının ilminden sonra ilimlerin en şerefliisidir. Çünkü hükümler bu ikisine mebnî olup onlardan istinbat edilmişlerdir. (s.y.o.) Allah da Peygamberimiz (s.a.s.)'i şöyle buyurarak şereflelendirmiştir: "O, havadan konuşmaz; O'(na inen Kur'an veya onun söylediği sözler), kendisine vahyedilen vahiyden başka birşey değildir. (Necm, 3-4)..."

Resûlullah (s.a.s.)'in lafızlarının mutlaka nakledilmesi gerekir. Onların *sıh-hâtı* da ancak *sâhîh isnâdla* mâlum olur. *İsnaddaki sıhhat* ise yalnız *sıkanın sıka-dan, adlın adldan rivâyetiyle* bilinir...

Hadîsi şeyhlerden almak bir kaç şekildè olur: *Muhaddisin hadîsi* sana *rivâyet* etmesi, senin ona okuman, sen dinliyorken ona okunması, kendisinden *rivâyet* izni isteyerek ona *arzetmen*, onun sana yazıp *rivâyete* izin vermesi bunlar arasında zikredilebilir. Böylece sen onun kitabından veya asıyla karşılaştırılmış *fer'*den nakledersin. Bu çeşitlerin en sahihi, onun sana *imlâ* edip senin de lafızdan onu yazmandır. Zira sen ona okuduğunda çoğu kere o gafil olur veya dinlemez. Eğer sana okursa bu sefer sen ekseriya bir şey sebebiyle onu dinlemeye kendini veremezsin. Şayet ona okunur. hazır olanlar da dinlerlerse durum yine böyledir... Eğer sen ona *arzedip* o da sana izin verirse veya sana yazarsa bu tarz, bu çeşitlerin en alt derecesi olmuş olur. Bunun için onun sıhhatında ihtilâflar olmuştur. Öyleki bazıları neredeyse *icâzete* cevaz vermezler... Fakat muhaddis sana *imlâ* eder, sen de onun lafzından yazarsan buna herhangi bir fesâd yol bulamaz. Çünkü, o *imlâ* ettiğini biliyor, sen de yazdığını duyuyor ve anlıyorsun... Peygamber (s.a.s.) de meliklere, mektublar

* "Sübhân ve Yüce Olan"

yazmada ve musalahada *imlâ* etmiştir... Peygamberimizin bu mektublarının misâlleri çoktur. Onları zikdersek kitab uzar. Maksadımız ise Nebî (s.a.s.)'in kâtiblerine (Allah onlardan razı olsun.) mektuplar *imlâ* ettiği hususudur. *Etbauttâbî*'in, onların halefleri ve daha sonrakiler arasından bir cemaat *imlâ* için meclisler akdediyorlardı. Şu'be ibnu'l-Haccâc (ki *imlâ*ya değer vermiştir.), Yezîd ibn Hârûn, Vekî ibnu'l-Cerrâh, Âsım ibn Alî et-Teymî, Amr ibn Merzûk el-Bâhilî, Muhammed ibn İsmâ'il el-Buhârî, Ebû Muslim el-Keccî, Ca'fer ibn Muhammed vd. bunlar dandırılar... Allah geçmiş *selefe* rahmet etsin, onların zamanında ilim aranıyordu. Rağbetler bol, toplantılar çoktu. Şimdi ise ilmin ateşi söndü, kıvılcımları azaldı, çarşısı durgunlaştı. Hatta Bağdâd'da Ebû Hafs Ömer ibn Zafer el-Megâzilî'den, *müzâkere* esnâsında şöyle dediğini işittim: "eş-Şeyh. Ebu'l-Fadl ibn Yûsuf'un *imlâ*sını bitirmiştik. Hazır bulunanların isimlerini yazmak için bir hokka aradık, bulamadık." Halifelerden *imlâ* meclisi akdetmek isteyen ve buna heves edenler vardı.. el-Me'mûn, Abbâsoğulları halifelerinin, hadîse en büyük yardımı göstereni idi. Çokca hadîs müzâkere eder, *hadîs rivâyetine* büyük arzu duyardı. Bununla beraber O, has çevresinden ehil olan kimselere çok hadîs rivâyet etmiştir. Herkesin, dinlemek için hazır bulunacağı umûmî bir mecliste *hadîs imlâ etmeyi* de çok seviyor, buna karşı nefsinin zor tutuyordu, nihayet bunu yapmaya azmetti... *Muteehirûndan*, *imlâ* yolu ile rivâyette bulunup meclisler akdedenler vardı. Onlar arasında şu zatlara zikredebiliriz:

Bağdâd'da: Ebu'l-Hasan ibn Rızkaveyh el-Bezzâz, Ebu'l-Huseyn ibn Bîşrân, kardeşi Ebû'l-Kâsım, Ebû'l-Feth ibn Ebi'l-Fevâris el-Hâfız, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman ibn Ubeydillah el-Hurfî.

Nisâbur'da: Ebû Tâhir Muhammed ibn Muhammed ibn Mahmiş ez-Ziyâdî, el-Hâkim Ebû Abdillâh Muhammed ibn Abdillâh el-hâfız, Ebû Abdurrahman Muhammed ibnu'l-Huseyn es-Sulemî, el-Kâdî Ebû Bekr Ahmed ibnu'l-Hasen el-Hîrî, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman ibn Muhammed es-Serrâc, Ebû İshak İbrâhîm ibn Muhammed el-İsferâyirî.

İsbehân'da: Ebû Abdillâh Muhammed ibn İshak ibn Mende el-Hâfız, Ebû Abdillâh Muhammed ibn İbrâhîm el-Curcânî, Ebû Nuaym Ahmet ibn Abdillâh el-Hâfız.

Basrâ'da: İsa ibn Gassân, Muhammed ibn Alî ibn Habîb el-Mettûsî.

Hemezân'da: Ebû Tâhir ibn Seleme, Muhammed ibn İsa ibn Abdilâzîz el-Bezzâz.

Merv'de: Ebû Abdillâh el-Hazerî, Ebû Bekr Abdullâh ibn Ahmed el-Kaffâl, Ebû Muhammed eş-Şirnehşirî, Ebû Alî el-Huseyn ibn Şu'ayb es-Sincî, babamın dedesi Ebû Mansûr el-Kadî es-Sem'ânî, dedem, babam (Allah onlara rahmet etsin.) ve onların dışında büyük bir cemaat.. Kavuştuğumuz hocalarımızın hepsine

biz *kıraat* ediyorduk. Bazıları haftanın bir gününü özellikle *imlâya*, diğer günlerini *kıraat*e ayırıyordu. Şu zevât, *imlâ* yazmak için meclislerinde hazır bulunduğumuz *şeyh*lerdendirler:

Merv'de: Ebû Hafs Ömer ibn Muhammed ibn Ali es-Serahsî el-İmâm, Ebû Hafs Ömer ibn Muhammed ibni'l-Hasan el-Fergûlî, Ebû Nasr Tâhir ibn Mehdi et-Taberî.

Serahs'da: Ebû Muhammed el-Fadl ibn Muhammed ez-Ziyâdî.

Nisâbûr'da: Ebû Abdillâh Muhammed ibnu'l-Fadl ibn Ahmed el-Furâvî, Ebû Bekr Vecîh ibn Tâhir eş-Şehhâmî, Nisâbûr'da cami imamı olan Ebû Muhammed Abdulcebâr ibn Muhammed ibn Ahmed el-Huvârî. Bunlardan sonra Es'ad ibn Ebî Sa'îd ibni'l-Kuşeyrî el-Hatîb, Ebu'l-Berekât Abdullah ibn Muhammed el-Furâvî, Ebû Mansûr Abdulhâlık ibn Zâhir ibn Tâhir eş-Şehhâmî, Ebû Osmân İsmâ'il ibn Abdirrahman el-Gadâ'irî, Ebu'l-Futûh Abdurrezzâk ibnu's-Şâfi'î es-Seyyârî.

Nevkân'da: Ebû Sa'd Muhammed ibn Ebi'l-Abbâs Ahmed ibn Muhammed el-Halîlî el-Hâfız.

İsbehan'da: Ebu'l-Kâsım İsmâ'il ibn Muhammed ibni'l-Fadl el-Hâfız, Ebû Mansûr Mahmûd ibn Ahmed ibn Abdilmun'im ibn Mâşâzete'l-Mufessir, Ebû Sa'd Ahmed ibn Muhammed ibn Ebi Sa'd el-Bagdâdî, Ebû Bekr Muhammed ibn Ebi Nasr el-Leftuvânî, Ebû Mes'ûd Abdulcelîl ibn Muhammed ibn Abdilvâhid ibn Kûtâh el-Cûbârî el-Hâfız, Ebû Gâlib Muhammed ibn Amr eş-Şirâzî.

Haremeyn'de, Mekke ve Medine'de, *Şeyhim* Ebû Sa'd Ahmed ibn Muhammed ibn Ebi Sa'd el-Bagdâdî'nin *imlâs*ında hazır bulundum ve *mustemlisi* oldum.

Âmulu Taberistan: el-İmâm Ebu'l-Mehâsın er-Rûyânî'nin torunu Ebu'l-Fevâris Hibetullah ibn Sa'd et-Taberî.

el-Kerec Beldesi'nde: Ebu'l-Hasan Muhammed ibn Ebi Tâlib el-Kerec el-İmâm.

Basra'da: Ebû Muhammed Câbir ibn Muhammed ibn Câbir el-Ensârî el-Mâlîkî el-Hâfız.

Herât'da: Ebû Şuca' Ömer ibn Muhammed ibn Abdillâh el-Bestâmî el-İmâm.

Mervu'r-Rûz'da: Ebû Muhammed Abdurrahman ibn Abdillâh en-Nihî el-İmâm.

Belh'de: Ebû Bekr Muhammed ibn Muhammed ibn Muhammed el-Hâc el-Hulmî.

Şeyhimiz Ebû'l-Kâsım İsmâ'il ibn Ahmed ibni's-Semerkanî Bağdâd'da, Ebu'l-Kâsım Zâhir ibn Tâhir eş-Şehhâmî Nisâbûr'da *imlâda* bulunuyolardı. Şu

kadar var ki onlar *imlâyı* terkettiler, benim de kendilerinden *imlâ* yoluyla değil *müzâkere* yoluyla bir şeyler yazmam mümkün oldu

Bu girişten sonra ben, Allah'ın fazlı ve lütfuyla önce *mumlnin*, sonra *mustemlnin*, en sonunda da *kâtibin* ihtiyaç duyacağı şeyleri takdim edeceğim.

Mumlnin Uyması Gereken Edebler Faslı

Muhaddisin, kılık-kıyafetini düzeltmesi ve *hadis rivâyet* etmeye hazırlanması gerekir. *İmlâ* esnasında *mumlnin* en mükemmel bir şekil ve en güzel bir surette olması şâyân-ı arzudur. Bundan önce hazır bulunacak olan muvâfik ve muhâliflerinin yanında kendisini güzelleştirmeye vesîle olacak işlerini düzeltmek gayesiyle üst-başına bakar... (Bunun için) misvaklamakla başlayıp uzamışsa tırnaklarını kessin, bıyığından alsın, saçını tarasın, beyaz elbise giysin, sarığı yüsyuvarlak dürsün, saka'nını tarasın, yanında varsa güzel koku sürünsün, aynaya baksın, meclise gitmeye yöneldiğinde yürüyüşünde mutedil olsun, karşılaştığı müslümanlara selâmla başlasın, bâliğ olmayan çocuklara varıncaya dek müslümanların hepsine selâmi genelleştirsin, Meclise vardığında oturamı kendisi için kalkmaktan men etsin. Çünkü buna alışma, nefsin âfetlerindedir. Oturmaktan önce iki rek'at namaz kılması bağdaş kurub huşûlu bir şekilde oturması müstehabdır. *Ashâbı*yla hoşça konuşsun, onlara ve *halkasındakilere* karşı huyunu güzelleştirsin. Meşgalelerinden kopmalarını, birbiriyle sözleşip kendisine gelmeye hazırlanmaları için *mumlnin ashâbı* için toplantı günü tayin etmesi gerekir. Onlara gün tayin edip *imlâyı* söz verince sözünden cayması yakışık almaz. Ancak kendisini mazûr gösterecek bir işi olursa, müstesna, bunda bir beis yoktur.

Mescidlerde Meclisler Aşkdetmek

Muhaddis için mescidlerde, bilhassa cuma günü cuma mescidinde *imlâ* etmesi müstehabdır. Bu durumda kibleye karşı yönelir ve *aşlma* ancak taharetli olarak el sürer ve temiz olarak *rivâyet* eder. *Hadisleri* de yalnız kitabından *rivâyet* eder. Çünkü hafıza çok haindir. Kur'andan bir sure okuyarak başlar. Sonra insanları susturur. Bunu *mustemli* yaparsa güzel olur. Sonra *imlâ* etmek istediği şeyi yüksek sesle söyler. Sesini de, sadece hazır bulunanların duyacağı kadar yükseltir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Sesini de kıs." (Lokman , 19) . Eğer bir minber veya yüksek bir yerin üstüne oturursa bu caizdir.

Semâ için hazır bulunanlar, *mumlnin* yüzünü görmeyecek kadar çoğaldığında onun minber vs. bir şey üzerinde oturması müstehabdır. Böylece cemaat onun yüzünü görür, o da onlara sesini ulaştırır. Sonra tesmiye ile başlayarak "Bismillâ-hirrahmanirrahim"; devamında da "Elhamdü lillahi Rabbi'l-Âlemin" der. Bu hamdele hakkında bir hadis vârid olmuştur."

ان كل امر لا يفتح فيه بالحمد لله رب العالمين أقطع

”. Sonra Nebî (s.a.s.)’i zikrederek O’na salâvat getirir. Çünkü Allah’ın zikrinden sonra O’nu zikretmek vâcibdir. Böyle bir hâlde ise O’na salâvat getirmek ifâsı gerekli bir iştir. Sonra *mustemlî* mümlîye ”Allah sana merhamet etsin, kimi zikrettin veya sana kim rivâyet etti?” der. Mümlî de ”Hadesenâ Fulânuh” diyerek, kendisinden rivâyet etmek istediği şeyhin nesebini, sonuna kadar verir, *şeyh*’ine merhamet dileyip ona dua eder. Tek bir şeyhden *rivâyet* etmez. Aksine *şeyh*leri olan bir cemattan *rivâyet* eder. Şayet her bir *isnâd* bir diğer *şeyh* den *rivâyet* etse daha güzel olur. Yalnız *sıkalardan rivâyet* edip *zâ’if*lerden, heva ve *bidat* sahibi muhaliflerden *rivâyet* etmekten kaçınır.

Meshûr ve Adillerin Rivâyetinin Garîb ve Münkerlerden Üstün Tutulması

Avâmın akıllarının almayacağı şeyleri rivâyet etmemeli. İbâdetler ve *muâme-lât* hukuku ile ilgili şer’î hükümleri bilmeye faydası olacak olan *fikhî hâdîsler*, imlâ edilecek en faydalı şeylerdendir.

Amellerin faziletleri ile hayra ve zikre teşvik eden, dünyaya meyli azaltan *terğîb hâdîslerini* imlâ etmek müstehabdır. *Mümlî*, içinde garîb bir söz bulunan bir hadîs rivâyet ettiğinde bunu tefsîr eder, kapalı bir mânası olan hadîsi de izâh eder ve açıklar. *Mümlîye*, ancak mânasını bildiği şeyleri tefsîr etmesi caizdir. Bilmediklerinde ise susması gerekir. *Mümlî isnâd* şevkinde Resûlullah (s.a.s.)’e ulaştığında sesini yükselterek O’na salâvat getirmelidir. İçinde Resûlullah (s.a.s.)’in zikri tekrarlanan her hadîste böyle yapar. *Sahabeden* birine *isnâd* ulaştığında ”ridvânu’llahi ’aleyh” veya ”Radiye’llahu ’anh” der.

Mümlînin Hadîs Hakkında Söz Söylemesi ve Onu Sıhhat, Subût vs. Sıfât-ve Nâ’tlarla Tavsif Etmesi

Râvînin, *rivâyet* ettiği şeyin faziletine dikkat çekip, ancak kendisi gibi *hâ-fızların* bilebileceği mânaları açıklamayı müstehabdır. *Hadîs âlî* veya *sahîh* olursa onu bununla tavsif eder.

Mümlînin Uzun ve Çok İmlâ Etmek Suretiyle Dinleyeni Bıktırma ve Canını Sıkmasının Kerâhati

Mümlînin, rivâyette bulunduğu meclisi uzatmaması lâzımdır. Bilakis onu, dinleyiciyi bıktırıp usandırmamasından ve bunun dinleyiciyi araştırmada gevşekliğe ve tenbelliğe sevketmesinden kaçınmak için orta uzunlukta yapar. Meclisi, hikâyeler ve nâdir olan konularla bitirir. Hikâyelerden sonra da şürler okuyarak bununla meclise nihâyet verir. *Mümlî*, bir kelime zikrettiğinde, *mustemlî* tekrar edip talebe yazıncaya kadar boş kalmamak için (s.y.o.) Allah’a istiğfârda bulunur.

Meclisin bitiminde âyete göre istiğfar ve hamdeleden söylenmesi âdet olanlar

Katâde ve Mucâhid'den rivâyet edildiğine göre "Kalkacağın zaman-da rab-bine hamd ile tesbîh et." (Tûr, 48) âyetinde "Her meclisten kalkacağın zaman..." mânası vardır... Resûlullah (s.a.s.) bir meclis ten şöyle demeden kalkmazdı:"

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ اسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

Mecliste Yazılanı Mukabele Etmek, İşi Sağlam Tutmak ve Kalemin Sapma ve Hatalarını Düzeltmek

Bir adam Peygamber (s.a.s.)'in yanında bir şey yazmıştı. Peygamber (s.a.s) ona "yazdın mı?" buyurdu. Adam "Evet" dedi, Hz. Peygamber "Mukabele ettin mi onu?" diye sorduğunda "Hayır" cevabını alınca şöyle buyurdu: "Onu mukabele edip sahîh oluncaya kadar yazmamışsın demektir."

Yahya ibn Ebi Kesîr şöyle der: "Yazıp ta mukabele etmeyen tuvalete girip istincâ etmeyene benzer".

Meclisi Kaçırma ve Tekrâr Etme Hakkında Söylenenler

Hadîs, ilminde, anlatılan şeyi tekrar etmeyi kerîh görmek, kavuşamayana veya bitirene onu bir daha anlatmayı zor bulmak âdet olmuştur. Öyleki şairlerden biri, ağır davranan birine şöyle hitab eder:

خل عنا فانما أنت فينا و او عمرو او كالحديث المعاد

İmlâyi semâ' etmek isteyen kimsenin erken gelmesi gerekir. Aksi halde bulunmasının gecikmesiyle meclisi kaçırmışından, aynı zamanda tekrar etmenin *şeyh* tarafından güç karşılanmasından korkulur. Çünkü, Sufyân ibn Uyeyne, Yezîd ibn Hârûn ve bunlardan önce-sonra gelen bir cemattan (Allah onlardan ve bu ikisinden razı olsun*) *râvilerin* naklettiği hususları, işinde isti'mâl etmeyi âdet edinerek *şeyhin* tekrardan kaçınması mümkündür

Mustemlî Edinmek ve Onun Âdâbı Hakkında Fasıl

Mumlînin, halkasından uzakta kalana *imlâyî* ulaştıracak bir kimse edinmesi lüzümlüdür.

Müstemlînin İnsanlardan Yüksekte Bulunması

Mustemlînin, seki, sandalye gibi yüksek bir yere oturması müstahapdır. Bulamazsa ayakta *istimlâ* eder. Çünkü istimlâdan maksad hazır bulunanların hepsine ulaştırmaktır. *Mustemlînin* yüksek sesli olması da gerekir. *Mustemlî*, uyanık ve tefrik edici olup, Yezîd ibn Hârûn'un *mustemlîsinden* hikâye edildiği gibi aptal ve gafil olmamalıdır.

Selefin bazıları, akıllı ve izzet-i nefis sahibi *mustemlîsi* olduğu halde *imlâ* eder, *mustemlîsini* de medh edip överdi. Bazıları da bunun aksine idi. Onlar, da ağızlarına geleni söylerlerdi. Ben onlardan bana ulaşan bazı şeyler hatırlarım... *İstimlâ* için, hazır bulunanların dil bakımından en fasihini, açıklama bakımından en yazılığını, ibâre bakımından en güzelini, anlatım bakımından en iyisini seçmek gerekir. *Mustemlînin*, *hadîsle* ünsiyeti olan, tam değilse bile onunla biraz meşgul bulunan biri olması lâzımdır. Çünkü o *hadîsle* meşgul olan biri değilse, yanlış ve hata yapmasından dolayı kendisine emniyet edilmez. Kalabalık çoğaldığında, bazıları bazılarına ulaştırması için *mustemlîler* artırılmalıdır.

Mustemlînin Başlarken Söyleyeceği Söz

Bu kitabın baş tarafında *mumlînin* âdâbı kısmında onun insanları susturmasından bahsetmiş ve bunu *mustemlînin* yapacağını zikretmiştik. Bundan sonra müstemli (şöyle diyerek:)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلَاةُ عَلٰی
مُحَمَّدٍ النَّبِیِّ وَآلِهِ الْاَحْمَدِیْنَ وَصَحْبِهِ الْاَكْرَمِیْنَ .

Kur'an'dan bir sure okur.. Bu zikrettiğimiz hususların hepsi hakkında *hadîsler* zikretmiştik. Onları tekrar etmiyeceğiz. *Mustemlî* onların hepsini zikredip söyle diyerek *şeyhe* dua eder: "Allah, *şeyhten*, ebeveyninden ve bütün müslümanlardan razı olsun!". Şayet "Allah, efendimizden razı olsun" derse bu, *mumlî* nefsinin kadrini bildiğinde caiz olur. *Şeyhe*, uzun hayat ve ömrün devamı hususunda dua ederse mekrûh olur: Çünkü *selef* bunu kerih görmüşlerdir.

İmam Yahya ibn Sa'îd el-Kattân ve diğer bazı imamlar, *hadîs* ashabının muhaddise dua etmesine ehemmiyet vermeyip bunun sahih olmayan bir niyetle yapıldığı görüşündeydiler. Sufyân ibn 'Uyeyne bunun aksini söylerdi.

Mustemlî şeyhin ismini, *künyesini* ve *nisbesini* bilirse bunları hazır bulunanlara zireder. Aksi halde, hazır bulunanlara söyleyip yazmaları için *şeyhe* sorar.

Mustemlînin Mumlîye "Men Zekerte " Demesi

Mustemlî zikrettiğimiz girişi yaptıktan sonra mumlîye yönelip "Allah merhamet etsin, sana kim rivayet etti?" veya "Allah razı olsun, kimi zikrettin?" der.

Mustemlî "Menzekerte" dediğinde *mumlî* "ahberenâ ebû fulân fulân ibnu fulân" deyip, kelime kelime söyleyerek *hadîsi rivâyet* eder. Bunu *mustemlî* nakleder ve söyleyeceği şeyde sesini yükseltip onu *imlâ* eder. *Mustemlî mumlîden* tebliğ ederken onun lafzına muhalefet etmemelidir. Hatta muhalefet etmeme lüzumludur. Bilhassa râvî, rivâyet hükümlerini bilen ve anlayanlardan olduğunda... Kâtib bir harf işitmezse bunu, işitmesi için *mustemlîden* sorar. Veya bir şeyde şüphe ederse

Meclisin bitiminde âyete göre istiğfar ve hamdeleden söylenmesi âdet olanlar

Katâde ve Mucâhid'den rivâyet edildiğine göre "Kalkacağı zaman-da rab-bine hamd ile tesbîh et." (Tûr, 48) âyetinde "Her meclisten kalkacağı zaman..." mânası vardır... Resûlullah (s.a.s.) bir meclis ten şöyle demeden kalkmazdı:"

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ اسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

Mecliste Yazılanı Mukabele Etmek, İşi Sağlam Tutmak ve Kalemın Sapma ve Hatalarını Düzeltmek

Bir adam Peygamber (s.a.s.)'in yanında bir şey yazmıştı. Peygamber (s.a.s) ona "yazdın mı?" buyurdu. Adam "Evet" dedi, Hz. Peygamber "Mukabele ettin mi onu?" diye sorduğunda "Hayır" cevabını alınca şöyle buyurdu: "Onu muka-bele edip sahîh oluncaya kadar yazmamışsın demektir."

Yahya ibn Ebî Kesîr şöyle der: "Yazıp ta mukabele etmeyen tuvalete girip istincâ etmeyene benzer".

Meclisi Kaçırma ve Tekrâr Etme Hakkında Söylenenler

Hadîs, ilminde, anlatılan şeyi tekrar etmeyi kerîh görmek, kavuşamayana ve-ya bitirene onu bir daha anlatmayı zor bulmak âdet olmuştur. Öyleki şairlerden biri, ağır davranan birine şöyle hitab eder:

خل عنا فانما أنت غينا   و او عمرو او كالحدیث المعاد

İmlâyı semâ' etmek isteyen kimsenin erken gelmesi gerekir. Aksi halde bulun-masının gecikmesiyle meclisi kaçırmasından, aynı zamanda tekrar etmenin *şeyh* tarafından güç karşılanmasından korkulur. Çünkü, Sufyân ibn Uyeyne, Yezîd ibn Hârûn ve bunlardan önce-sonra gelen bir cemattan (Allah onlardan ve bu ikisinden razı olsun^e) *râvîlerin* naklettiği hususları, işinde isti'mâl etmeyi âdet edinerek *şeyhin* tekrardan kaçınması mümkündür

Mustemli Edinmek ve Onun Âdâbı Hakkında Fası

Mumlînin, halkasından uzakta kalana *imlâyı* ulaştıracak bir kimse edinmesi lüzûmludur.

Müstemlinin İnsanlardan Yüksekte Bulunması

Mustemlinin, seki, sandalye gibi yüksek bir yere oturması müstahapdır. Bula-mazsa ayakta *istimlâ* eder. Çünkü *istimlâdan* maksad hazır bulunanların hepsine ulaştırmaktır. *Mustemlinin* yüksek sesli olması da gerekir. *Mustemli*, uyanık ve tefrik edici olup, Yezîd ibn Hârûn'un *mustemlîsinden* hikâye edildiği gibi aptal ve gafil olmamalıdır.

Selefin bazıları, akıllı ve izzet-i nefis sahibi *mustemlîsi* olduğu halde *imlâ* eder, *mustemlîsini* de medh edip överdi. Bazıları da bunun aksine idi. Onlar, da ağızlarına geleni söylerlerdi. Ben onlardan bana ulaşan bazı şeyler hatırlarım... *İstimlâ* için, hazır bulunanların dil bakımından en fasîhini, açıklama bakımından en yazıhını, ibâre bakımından en güzelini, anlatım bakımından en iyisini seçmek gerekir. *Mustemlînin*, *hadîsle* ünsiyeti olan, tam değilse bile onunla biraz meşgul bulunan biri olması lâzımdır. Çünkü o *hadîsle* meşgul olan biri değilse, yanılma ve hata yapmasından dolayı kendisine emniyet edilmez. Kalabalık çoğaldığında, bazıları bazılarına ulaştırması için *mustemlîler* artırılmalıdır.

Mustemlînin Başlarken Söyleyeceği Söz

Bu kitabın baş tarafında *mumlînin* âdâbı kısmında onun insanları susturmasından bahsetmiş ve bunu *mustemlînin* yapacağını zikretmiştik. Bundan sonra müstemli (şöyle diyerek:)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلَاةُ عَلٰی
مُحَمَّدِ النَّبِیِّ وَآلِهِ اٰحْمَدِیْنَ وَصَحْبِهِ الْاَكْرَمِیْنَ .

Kur'an'dan bir sure okur.. Bu zikrettiğimiz hususların hepsi hakkında *hadîsler* zikretmiştik. Onları tekrar etmiyeceğiz. *Mustemli* onların hepsini zikredip şöyle diyerek *şeyhe* dua eder: "Allah, *şeyhten*, ebeveyninden ve bütün müslümanlardan razı olsun!". Şayet "Allah, efendimizden razı olsun" derse bu, *mumli* nefsinin kadrini bildiğinde caiz olur. *Şeyhe*, uzun hayat ve ömrün devamı hususunda dua ederse mekrûh olur. Çünkü *selef* bunu kerîh görmüşlerdir.

İmam Yahya ibn Sa'îd el-Kattân ve diğer bazı imamlar, *hadîs* ashabının muhaddise dua etmesine ehemmiyet vermeyip bunun sahîh olmayan bir niyetle yapıldığı görüşündeydiler. Sufyân ibn 'Uyeyne bunun aksini söylerdi.

Mustemli şeyhin ismini, *künyesini* ve *nisbesini* bilirse bunları hazır bulunanlara zireder. Aksi halde, hazır bulunanlara söyleyip yazmaları için *şeyhe* sorar.

Mustemlînin Mumliye "Men Zekerte" Demesi

Mustemli zikrettiğimiz girişi yaptıktan sonra mumliye yönelip "Allah merhamet etsin, sana kim rivayet etti?" veya "Allah razı olsun, kimi zikrettin?" der.

Mustemli "Menzekerte" dediğinde *mumli* "ahberenâ ebû fulân fulân ibnu fulân" deyip, kelime kelime söyliyerek *hadîsi rivâyet* eder. Bunu *mustemli* nakleder ve söyleyeceği şeyde sesini yükseltip onu *imlâ* eder. *Mustemli* *mumli*den tebliğ ederken onun lafzına muhalefet etmemelidir. Hatta muhalefet etmeme lüzumludur. Bilhassa râvî, rivâyet hükümlerini bilen ve anlayanlardan olduğunda... Kâtib bir harf işitmezse bunu, işitmesi için *mustemli*den sorar. Veya bir şeyde şübhe ederse

doğruluğunu araştırmak üzere ona müracaat eder. Mustemli de ona cevap verir. Allah (azze ve celle) Kehf sûresinde (âyet, 71) şöyle buyurur: "Halkını boğmak için mi geliyorsun? Hakikaten sen müthiş bir iş yaptın"

Mustemlinin, istimlâyı bitirdiğinde hazır bulunan ve yazanlara rahmet ve mağfiretle dua etmesi müstehabtır. Bu durumda müstemli önce kendisine sonra hazır bulunanlara dua eder.

Kâtibin Âdabı Hakkında Fâsil

Hadis tâlibinin, mümkün olduğu kadar, Resûlullah (s.a.s.)'in eserlerine göre hareket etmek ve sünnetleri kendisine şîâr yapmak suretiyle bütün işlerinde avâmın yollarından ayrılması gerekir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Andolsun Allah'ın Elçisinde sizin için (uyulacak) en güzel bir örnek vardır." (Ahzâb, 21).

Hadis Meclislerine Erken Gitmek

Yalnız yaz aylarında erken gidilir. Kış aylarında gün yükseliñe kadar sabredilmesi evlâdır. *Tâlib* acele etmeksizin ağırbaşlılıkla yürür. Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Yer yüzünde kabara kabara yürüme." (İsrâ, 37). Allah azze ve celle yine şöyle buyurur: "Yürüyüşünde mu'tedil ol, sesini alçalt" (Lokman, 19). Aşırı öğrenme arzusu ve *muḥaddise* ilk önce gitmiş olması için hızlı yürürse bu caizdir. *Tâlib* için en uygun olanı yaya yürümesi, bir şeye binmemesidir.

TÂLİBİN; YÜRÜDÜĞÜNDE SÜRÇMEMESİ, AYAGA KALKTIĞINDA DÜŞMEMESİ İÇİN ELBİSESİNİ YUKARI ÇEKMESİ VE KIYAFETİNİN PERİŞAN OLMASI

Tâlib, içine kitab ve cüzleri koyması için elbisesinin kolunu geniş yaptırır. Elbise hususunda zorluğa girmez... Tırâzu'z-Zeheb kitabında *muḥaddisten* izin alma usulünü zikretmiştik. Burada, *muḥaddis* ve *mumlinin* huzuruna giriş âdabının bir kısmını zikredeceğiz. Bir *talebe* topluluğu hazır olup kendilerine, *mumlinin* huzuruna giriş izni verildiğinde talebelerin en yaşlılarını öne geçirip onu önlerinde içeri gidirmeleri gerekir. Bu şüphesiz bir sünnettir... Eğer yaşça en büyük olan kimse kendisinden daha alim olanı öne geçirirse bu hoş karşılanarak caiz görülür. *Tâlib*, *mumlinin* yanına girip onun yanında bir topluluk bulursa hepsine birden selâm vermesi müstehabdır... *Tâlib* terlik giymiş idiyse huzura girmeden önce onları çıkarmalıdır. *Mumlinin* oturduğu yaygının üstünde yalnız ayak yürümesi müstehabdır. Çünkü bu tevâzu ve güzel terbiyenin gereğidir. Başta, sağ ayağındaki terliğinden önce solundakini çıkarmalıdır. Çıkarırken soldan başlamakla emrolunduk.. Allah'u a'lem. Giyinme iyi bir şeydir, çünkü o bedeni korur. Sağ taraf soldan üstün olduğu için giyinirken onunla başlanmış çıkarırken ise geri bırakılmıştır. Böylece sağın kıymeti daha devamlı ve nasibi, sol taraftan daha çok olmuş

olur. Talib terliklerini çıkardığında onları soluna kor ve meclisin ulaştığı yere oturur. Meclis, bulunanlara dar geliyorsa onların boyunlarından atlayıp geçmez. Mumlî onu yanına çağırırsa o zaman hazır olanların boyunlarından atlayıp geçmesi caizdir. Mumlî onu yanına yaklaştırdığında yaklaştırdığı kadar ona yaklaşır. Mumlî ona bir yastıkla ikramda bulunursa onu geri çevirmez, üzerinde oturur. Tâlibin, meclisten birini kaldırıp yerine oturması... halkanın ortasında, meclisin baş tarafında, izinlerini almadan iki kişinin arasında oturması mekrûhtur. Hal-kada oturan kimsenin, giren için yer açması ve kendi yerinden uzaklaşması müstehabtır. İki kişi, aralarında oturması için yer açarlarsa oraya oturur, çünkü bu, o kişinin yaptığı bir ikramdır. Artık onu geri çevirmemek lâzımdır. Yer ayırıp kendisine ikram ettiklerinde, bu iki kişinin arasına oturanın kendisini toplaması, bağdaş kurmaması müstehabtır.

Dönmek Üzere Meclisten Kalkan Kimsenin Yerine Oturmanın Kerâhati Muhaddisin Huzurunda Oturmanın Keyfiyeti

Tâlib, mumlîyi ta'zim ve tebcilde mübalağa eder. Ona hitap ettiğinde veya bir şey hakkında ona müracaat ettiğinde "ey üs tâz, ey âlim, ey hâfız" vb. ta'zim ifadeleri kullanır. Tâlib, mumlîye ismiyle değil künyesiyle hitab eder.

Mumlî İçin Ayağa Kalkmanın Cevâzı

Mumlî içeri girdiğinde meclis dar ise hazır bulunanlar ona yer açarlar.

Mumlinin Elini Öpmek

Bağdâd'da şeyhimiz Ebû Bekr Muhammed ibn Abdilbakî el-Ensârî'nin huzuruna girdiğimde, bize kıraat imkânı vermesi için her sefer elini öper ve konuşurken onunla lâtifede bulunurdum. Bundan dolayı hocadan, başkasının elde edemediğini ben elde ettim.

Mumlinin Meclisine Saygı Gösterme

Tâlib imlâ meclisinde uyumaz. İmlâ meclisinde uyuklaması gelirse diğer tafafa döner. İmlâ esnasında güzelce dinler ve kulak verir. Yüzüyle mumlîye döner ve ona tevazu gösterir. Tâlib mumlîye yumuşak davranır. İyi muamele eder ve (hoşlanmadığı şeylerine) katlanır.

İşte bunlar *imlâ meclisinde* bulunmanın edebleridir. Onları kısaca zikrettim. Şimdi, *imlâyı* yazarken ihtiyaç duyulan şeyleri, yazı aletlerini, nasıl yazılacağını nakledeceğim. Tırâzu'z-Zehab kitabında kitabetin caiz olup olmadığını, ilmin kitabetinin caiz olduğu görüşünde olanlarla bunu kerih görenleri derin bir şekilde araştırarak yazdım. Hülâsası şudur: Hadîslerin kitabetinin mekrûh olması, Allah'ın Kitabı ile karışmamaları için başlangıçtaki bir durum idi. Karışma ihtimali orta-

dan kalkınca kitabeti caiz olmuştu. Alimin yazıya itimad etmemesi, bilakis ezberlemesi için de kitabeti mekrûh görüyorlardı. Sonradan isnadlar uzayıp himmetler kısalduğunda kitâbete ruhsat verildi.

Kitâbetin edebleri ve âletleri vardır. bunları özetle zikredeceğim:

Tâlib, hadîsi siyah boyayla, özellikle de midâdla (?) değil, mürekkeble yazmalıdır. Çünkü, siyah, renklerin en göze batanı, mürekkebe de devinler ve zamanlar boyu en kalıcı olanıdır. Mürekkebe, ilim sahiblerinin ve bir çok marifet ve ırfan ehlinin aletidir.

Tâlib elbisesini mürekkebtan muhafaza edip siyah boyadan onu korursa iyi olur. Boyayı elbisesinden gidermek isteyip siyahın üzerine beyazı dökerse boyanın giderilmesi mümkün olur.

İstinsâh Âletleri

Hokka

Tâlib imlâ meclisine hokkasız gelmez. Yanında hokka olmadan imlâ meclisinde bulunur, başkasının hokkasıyla yazarsa bu caizdir. Selef bunu yapmıştır.

Kalem

Hadîs sahibinin kalemi sert olmamalıdır, bu özelliği çabuk harekete mani olur. Yumuşak da olmamalıdır, bu durumda çabucak kısalır. Boğumları giderilmiş en pürüzsüz çubuk alınır, ucu genişçe ve uzunca açılır, açması yuvarlaklaştırılır.

Hadîs ehlinin çoğu kalemi kılıca takdîm edip, onu üstün tutmuşlardır.

Kalemlik

Bıçak

Kalem bıçağının sadece kalem açmakta kullanılması, bıçağın ağzının ince ve keskin, demirinin halis olması gerekir. Hasan ibn Vehb birisine hediye ettiği bıçağı güzel bir şekilde tavsif etmişti. O bir arkadaşına bir bıçak hediye etmiş ve ona şöyle yazmıştı: "Sana visalden daha güzel, firaktan daha keskin bir bıçak hediye ettim."

Mürekkebe ve Kâğıt

Mürekkebe berrak ve akıcı, kâğıt temiz ve hâs olmalıdır. Seleften bir topluluk -Allah bize ve onlara rahmet etsin.- ihtiyaç var iken bulunmadığı veya nâdir olduğunda deri, levha, tuğla, kumaş, terlik ve avuç üzerine yazmıştı. Bu yazı malzemesi çeşitlerini, senedleriyle Edebu't-Tâlib kitabında zikrettim. İsteyen oraya başvursun.

Kâğıttan başka bir şey üzerine yazı yazma hususunda bana ulaşan haberlerin en hayret vericisi şu haberdır:

Ubeyd ibn Abdilvâhid ibn Şureyk anlatıyor: Çok kalabalık olan bir mecliste bulunmuştum. Kafamda bir sürme ve hareket hissedince dönmek istedim. Bir de ne göreyim, bir adam beni oturtmaya çalışıyor: "Ne oluyor sana" dedim. Şöyle cevap verdi: "Otur! Meclisi kafana yazmıştım. Bekle de onu (yazıp) karşılaştırayım".

Yazarken iyi ve güzel yazmaya gayret edilmelidir. Yazının iri yazılıp incesinden sakınılması müstehabdır. Tâlibin ince yazı yazması ancak, fakir olup satın alacağı kâğıt bulamaması, misafir olduğu için taşınması hafif olsun diye ince yazması gibi hallerde gereklidir. *Rehhâllerin* ekserisinde, ince yazmayı mazûr kılan bu iki sıfat bulunur.

Tâlibin imlâda ilk önce yazacağı şey "Bismillahirrahmanirrahim" dir. "Mîm" den önce "sîn"i uzatması mekrûhtur. "Bismillahirrahmanirrahim" yazdığı satıra başka bir şey yazmaz. Besmeleden sonraki satıra, kendisinden imlâ işiteceği veya yazacağı şeyhinin ismini, künyesini ve nisbesini yazar. Sonra da mümlînin lafzını getirir ve imlâ ettiği şeyleri yazar. En güzeli (müstemlinin ağzından değil de) mümlînin ağzından lafzını yazmasıdır. Müstemlî söyleyinceye kadar, hareke ve noktalama ile, tashîf ve ibhâmdan kaçınmak için, isim ve harfleri tesbit eder. Hadîs san'atında mahâreti olmayan bir kimsenin, nokta ve hareke koymadıkça, "Busr"u "Bişr", "Abbâs"ı "Ayyâş", "Ubeyde" yi "Abîde" yapmak gibi bir tashîf ve tahrîf yapmasından korkulur. Nokta ve hareke olursa artık işe vehmin girmesinden korkulmaz, hadîs sahibi ve râvîsi de bundan salim olur.

Hadîsin yazılması bittiğinde onunla (sonradan yazacağı) diğer hadîs arasına, aralarını tafsîl, birini diğerinden temyîz edecek bir daire konur. Tâlib, yaprağın bir yüzünü yazıp arkasını çevirmek istediğinde doğru yazılanların bozulmaması için ikisinin arasına bir yaprak koymalı veya yazılan sayfayı talaşla kurutmalıdır. Kurutma, çınar vesâir ağaç talaşıyla olur. Toprak kullanımından kaçınılmalıdır.

Hazır bulunanlar yazma işini bitirince müstemlî imlâyı okur, tâlibler yazdıklarını karşılaştırırlar. Biz daha önce karşılaştırma âdâbını zikretmiştik. Şayet, talebeden biri meclisten bir şeyi fevt ettiyse, hazır olanlardan biri, istinsâh etmesi için kitabını ona iâre eder. Kitab sahibi bu hususta sevab elde etmeyi ganimet saymalı (ödünç vermekten kaçınmamalıdır). Bu zat tâlibe kitab iâre ettiğinde tâlib artık onu kendine alkoymaz. Acilen iade eder. Müsteâr kitablari iade edilmediğinden dolayı çok kimse iâre etmekten kaçınmıştır. Kitab sahiblerinin bazısı da iâre ettikleri kitablardan dolayı, dostlardan bile rehine almayı hoş görmüşler ve bu hususta şiirler söylemişlerdir.

Talebeden biri meclis ehlinden önce ayrılmak isterse onlara selâm verir. Çünkü bu sünnettendir.

Allah kendisinden razı olsun, Mülelif dedi ki; imlâ ve istimlânın bütün edeb-leri konusunda muhtasaran söylenecekler (burada) sona erdi. Tam bir şekilde tafsilat almak isteyen "Tırâzu'z-Zehab fî Edebi't-Taleb" isimli kitabımı mütâlaa etsin.

Allah'dan; sa'yimizi rızasına muvafık kılmasını, bizi ve bu kitaba bakıp ondan istifade edenleri hayırla sonuçlandırmasını, bizim için hayat hayırlı olduğu müddetçe İslâm ve Sünnet üzere bizi yaşatmasını, ölüm bizim için hayırlı olduğunda da yine onların üzerine bizi öldürmesini talep ederim.

Bu cüzlerin karalaması az bir zaman içinde, 10 receb 541'de sona erdi. Hamd yalnız Allah'a, O'nun salâvâtı Seyyidimiz Hz. Muhammed Peygamber'e ve tüm âlinedir.

Muhammed ibn-Ebi'l-Kâsım el-Hafsî bunu yazmayı, Mecr'de, -Allah ömür-lendirsin!- Amidiyye'de 3 zilhicce 546 çarşamba günü öğleyin bitirdi.

Hamd âlemlerin rabbı olan Allah'dır. O'nun salâvâtı da Seyyidimiz Hz. Muhammed ve bütün -âlinediri Allah bize yeter, O ne güzel yardımcıdır